

Scena în retrospectivă

Pe marginea spectacolelor din stagiunea '72—'73

Bilanțul după ultima cădere de cortină a stagiunii, inevitabil în tradiția consemnării publicistice și necesar, ca orice clipă de răgaz și cumpănire a faptelor trecute înaintea demarării spre cele viitoare, poate aduce doar cifre grăitoare, diagrame comparative, procente exacte în stabilirea unui grafic general în evidențierea raportului de eficacitate ideologică, penetrație numerică în audiență sau utilitate economică; poate rezuma în aprecieri valorice și caracterizări generalizatoare activitatea unei stagiuni; nu poate reda nici cum atmosfera ei specifică, viața cotidiană a creatorilor scenei, pulsul repetițiilor, inefabilul clipei de artă... În consecință, rîndurile de față își propun o trecere în revistă a principalelor linii de forță ale anului pentru compunerea unui schematic tablou sinoptic, sperînd că efervescența creatoare, visele, mizele investite în proiecte, succesele temeinic pregătite sau obținute în chip neprevăzut, bucuriile meritate și dezamăgirile dureroase, „loviturile” și căderile stagiunii trecute s-au oglindit parțial cu mai dreaptă sau mai puțin dreaptă măsură în cronică zilnică...

Stagiunea 1972—1973 a obținut în final multe și îndreptățite aprecieri și din partea factorilor de răspundere ai vieții noastre teatrale. O stagiune, într-un cuvînt, pozitivă, în ansamblul rezultatelor aduse la rampă;

un an în care s-a muncit mult, cu spor, cu un efort susținut și consecvent, într-un marec spirit de răspundere, partinitate și devoțiune civică și artistică. O stagiune sub semnul atitudinii etice și estetice, adînc infuzate în compunerea repertoriului. Coordonata ei esențială s-a vădit a fi dinamizarea dramaturgiei originale, dezvoltarea calitativă a dramei de problematică contemporană într-un salt de mulți ani așteptat și prevăzut. O stagiune care se revendică, așadar, în primul rînd, dramaturgiei și în subsidiar spectacolului, marile reușite scenice, apărînd pe solul textului dramatic și în funcție de valorificarea lui. Se cuvin aici citate, în primul rînd, spectacolele *Puterea și Adevărul* de Titus Popovici la Teatrul „Bulandra”, (regia Liviu Ciulei și Petre Popescu) și *Un fluture pe lampă* la Teatrul Național (regia Horea Popescu). S-a modelat cu aceste două reprezentații atitudinea *angajată* a scenei în fața actualității, izbutindu-se dorita trecere de la piesa istorică de investigație ontologică și doar prin acesta contemporană, a destinului națiunii și eroilor ei reprezentativi, — la abordarea directă a realităților sociale revoluționare în complexitatea lor istorică. Dincolo de orice nivel posibil de obiectiv critic, dramele lui Titus Popovici și Paul Everac, aduc în dezbatere publică dialectica dezvoltării orînduirii socialiste, punînd sub reflector raporturile

fundamentale ale omului cu societatea, sondând, în același timp, însușirile și ideile lor. S-a operat acum o mutație valorică importantă în cimpul piesei originale, cantonată, în ultimii ani, în perimetrul dramei istorice, pe de o parte, al satirei și comediei asanatoare de moravuri, pe de altă parte. Ceea ce nu înseamnă că drama istorică a lipsit de pe scenele noastre. Înaintea altor prezențe se impune piesa lui Mihnea Gheorghiu *Zodia Taurului*, reportaj istoric despre Tudor Vladimirescu, dramă de vibrant patriotism și de subtilă analiză social-psihologică a unei personalități a istoriei noastre, încadrate în contextul politic al timpului. O dramă politică este și piesa lui D. R. Popescu, *O pasară din altă zi*, discurs despre repercusiunile actelor în destinul și conștiința înfăptuitorilor. Chiar dacă spectacolul Teatrului Național din Cluj cu această piesă (regia Alexa Visarion), n-a izbutit să limpezască sensurile, pe undeva în celelalte ale textului, sperăm în montări viitoare mai eficiente. *Un fluture pe lampă și Puterea și Adevărul*, mari spectacole politice de largă audiență la public, constituie veritabile lecții artistice, în accepțiunea brechtiană a termenului, și au în comun, dincolo de orice deosebire stilistică, aspirația spre monumentalitate, grandiosul implicat în viziune. Adaptarea sălii, pentru un spectacol de tip arenă, la „Bulandra“, demonstrația explicită a comuniunii cu audiența, implicarea axiomatică a spectatorilor în judecarea ficțiunii scenice, deci formula unui spectacol-proces, cu publicul — jurați, a redimensionat epica tensionată a piesei, conexind funcțional spațiul și timpul dramei, într-un flux prezent al conștiinței. La Teatrul Național, utilizarea intensă a proiecțiilor, a extins fructuos în frescă, țesătura psiho-sociologică a dramei, printr-o subliniere concret vizuală a spațiului geografic. Apelul deliberat la mijloace cinematografice a implicat caracterul popular al acestor montări, solicitarea unui public larg și diversificat exercitându-se judicios cu uneltele certificate ale mass-mediei, atracțiozitatea scenică fiind dublată de rigoarea demonstrației ideologice.

Potențarea maximală a piesei românești s-a manifestat din plin, mai cu seamă pe afield teatrului din țară. În comparație cu rezultatele scenelor bucareștene, scenele județene au activat mai intens, mai eficient, mai constant ca ritm, efort și finalizare. Polarizarea preocupărilor în jurul stimulării piesei originale a dus la un moment inaugural al stagiunii, bogat în titluri inedite, continuat,

în multe teatre din țară și pe parcursul întregului an. Evident și firesc, unele piese și spectacole s-au dovedit a fi circumstanțiale, bifind doar puncte de plan tematic, alte premiere absolute au rezistat la puține reprezentații, nu toate titlurile menționate pe afield au izbutit să intre în circuitul valorilor constituente; cenușul, conformismul, placiditatea, au funcționat și în acest an pe câteva scene, dar la ora bilanțului constatăm cu satisfacție că pe harta teatrală au prevalat exigența, onestitatea profesională, răspunderea civică, toate valorificind plenar bogata zestre de talent a creatorilor noștri. Acest crescut sentiment de răspundere pentru piesa românească a generat multe reprezentații vrednice să intre în repertoriul permanent al respectivelor teatre. Am asistat la emulația pozitivă dintre multiple versiuni scenice ale aceluiași text, montări sensibil diferențiate, din unghiuri surprinzător diferite. De pildă, piesa lui Petru Vintilă *Casa care a fugit pe ușă*, filă de investigație dramatică a unor vicii anodine, măcinate de traful mic burghez, pe linia buneii tradiții a dramei interbelice, a căpătat deosebit relief tragic, în montarea lui Gheorghe Harag la Tg. Mureș, plasticitate succedentă și atmosferă tipică în regia lui Dinu Cernescu la teatrul Giulești, meticolos desen tipologic în direcția de scenă a lui Mihai Radoslavescu la Pitești. Din multiplele ediții scenice ale piesei lui Al. T. Popescu, *Buna noapte nechemată*, text în cheie minoră, raportată la sfera problemei (activitatea comuniștilor în ilegalitate) am reținut spectacolul lui Ivan Helmer la Teatrul „Maria Filotti“ din Brăila, datorită simplității expresiei și patetismului sincer revoluționar, la alt pol detașându-se montarea lui Dan Nasta la Teatrul „Nottara“, prin rafinamentul componentelor funcționale, menite să innobileze scena. Constantin Codrescu la Teatrul Mie, a desenat cu fluiditate într-un fin decupaj geometric piesa *Dragostea noastră moare odată cu noi* de Th. Mănescu și Silvia Andreescu. Un spectacol interesant, original ca factură, a realizat Magda Bordeianu cu piesa debutantului în dramaturgie Mircea Bradu, *Vlad Tepeș în ianuarie*, premieră pe țară la Oradea. O restructurare judicioasă a textului, incluzind parantezele în acțiune, distilind reconstituirea istorică prin trimiteri la mit și alegorie, integrind ritualul în cotidianul dramatic. La Brașov, aceeași piesă în regia lui Eugen Mercus, a prilejuit o altă bună reprezentație, în dublă distribuție a rolului titular și, prin aceasta, propunindu-se alternativa a două viziuni.

Teatrul Național din Timișoara a oferit și el prin spectacolul *Coroană pentru Doja*, regizat de Ioan Taub, debutul unui interesant dramaturg, Gheorghe Ardeleanu, preocupat de momentele de răsruce ale istoriei noastre. Tânărul regizor Dan Micu a conceput piesa lui Romulus Guga, *Speranța nu moare în zori*, la Tg. Mureș, ca o structură demonstrativă de teatru afield, galvanizind litera dramei prin aglomerarea de metafore plastice.

Scena maghiară din Cluj a promovat cu pasiune dramaturgia națională, dovedindu-se, de altfel, și în această stagiune în constant progres și afirmare, oferindu-ne, aici, în premieră pe țară, *Puterea și Adevărul*, spectacol de forță ideatică și stringență a sentimentelor, în regia sobră a lui Ernő Ban. Tot aici, Gheorghe Harag a realizat o pregnantă construcție scenică, cu piesa tânărului scriitor Páskándi Geza (Apáczai), alocuțiunea dramatică pe marginea biografiei enciclopedistului maghiar, din secolul XVII, devenind o aspră dramă psihologică cu incandescente puncte de referință la relația opresiune, libertate.

Dinamica vieții teatrale ne-a demonstrat de-a lungul anilor fluxul și refluxul activității scenelor din țară: au înaintat, de astă dată în flux, colective ce și-au impus cu fermitate ieșirea din rutină, depășirea corectitudinii; în revirmant s-a aflat Teatrul de Dramă din Ploiești; constant pe linia unei producții ritmice și de calitate s-a dovedit Teatrul din Brașov; o cotă superioară în cultivarea actorilor și finisarea premierelor a demonstrat Teatrul din Pitești; în real progres repertorial și în elevarea ținutei scenice s-a impus Aradul; receptivitate față de inovație și căutări stilistice a dovedit Teatrul din Sibiu.

Caietul de repertoriu al stagiunii, elaborat cu grijă pentru echilibrarea justă a sectoarelor diferitelor dramaturgii, a adus și citeva — puține dar valoroase titluri inedit de teatru universal, clasic și contemporan.

E adevărat, mai puține spectacole pe texte clasice, absența montărilor de răsunset și controversă, totuși, în schimb, citeva fapte elocvente de restituire culturală. În primul rând, *Urfaust*, eveniment cultural prin însăși apariția titanului din Weimar pe scenele noastre. Inițiativa repertorială a Teatrului German din Timișoara, act de cultură reparat pentru *Faustul* încă nejuțat, a devenit o montare de eminentă tradiție clasică, sub îndrumarea regizorului-oaspete Otto Lang, impunând o interpretare de calitate, de luminare a versului în registrele unei vaste polieronii. Din biblioteca clasică, *Celestina* de Fernando Rojas, nicicând jucată la noi, a apărut, la Naționalul din Iași, într-o reprezentare-frescă a Spaniei închizitoriale (regia, Cătălina Buzoianu). O altă figură titanică a culturii universale, Goya, pe scena de la Baia Mare. Regizorul Liviu Giulei, montând piesa *Somnul rațiunii* a lui Antonio Valleja, a făcut o demonstrație de comprimată tetralitate, încercând scena de tensiune,

în universal sufocant în care se consumă drama ultimilor ani ai pictorului.

Alți clasici? Dintre antici, în continuare, tot puțin jucăți, *Antigona* de Sofocle la Arad. Acest prim contact al publicului arădean cu sursele tragediei a fost favorizat de spectacolul regizorului Dan Alecsandrescu, armonioasă încadrare în contemporaneitate, într-o sobră caligrafie scenică. Anul Molière n-a beneficiat de spectacole-eveniment (de altfel, pare-se, că nicăieri, cu excepția *Mizantropului* de la Londra, nu s-au adus în acest an puncte substanțial noi de vedere în interpretarea genialului histrion). În schimb, s-au realizat citeva spectacole de ținută și acuratețe profesională. La Arad, Gheorghe Milețianu, sfidând „complexul Molière” de care vorbea un regizor, a propus pentru *George Dandin* o formulă sintetizatoare de dramă realistă și comedie, stilizată într-un subtil dozaj. Un spectacol discutat — de altfel singular — a fost *Tragedia Fecioarei*, la Teatrul din Sibiu, impunând atenției un tânăr regizor — Iulian Vișa — personalitate încă nedefinită, dar promițătoare sub raportul căutării unei teatralități integratoare.

Tradiția spectacolului pentru copii n-a fost dezmințită nici în acest an și cu toate că n-am mai avut parte de montările strălucitoare, sclipind de bucuria jocului cu care ne obișnuise altădată Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, consemnăm revenirea Teatrului „Creangă” la statutul ce-i revenea de drept, și reîntrarea lui cu citeva spectacole „de gen” în circuitul atenției. Dintre ele, *Scufița cu trei iezi* de Alecu Popovici, în montarea Olimpiei Arghir, a reținut condeiele criticii și bucuria micilor spectatori.

Care au fost punctele „fierbinți” ale stagiunii bucareștene în acest context de muncă intensă, dar lipsită de strălucire? Citeva spectacole bune, unele chiar remarcabile, dintr-o medie de montări corecte. La „Bulandra”, prilej de demonstrații actoricești de înaltă clasă, *Joc de pisici* de Istvan Őrkeny, montare în registrul mai mult comic, al regizorului Ioan Taub. Un excelent spectacol Miller la Teatrul Mic — *După cădere*, — regizorul D. D. Neleanu, ascunzându-se în spațiile actorilor pentru a lumina alb și puternic tortura unor conștiințe contemporane, maccate de răspundere și măcinat de neputința acționării. Pe aceeași scenă Ibsen: *Stilpii societății*, o punere în pagină a aceluiași regizor, despuiată de artificii, radiografie necruțătoare a unor caractere alienate. Un fermecător și trist joc teatral: *A 12-a noapte*, iarăși, la Teatrul „Bulandra”, etalând splendorile desfășurării unei mari echipe de actori. Spectacole concentrate, migălos modelate, au apărut pe afișul Teatrului Giulești, care a avut o stagiune fructuoasă, relevabilă prin spiritul unui joc colectiv.

Dacă pe planul teatralității ca atare nu am semnalat montări novatoare, căutări experimentale sau propuneri stilistice fecunde, în schimb stagiunea a demonstrat ca o trăsătură distinctivă creația actoricească avizată, bo-

gată în nuanțe. S-au impus tipologii, s-au desenat caractere, s-au șlefuit detalii psihologice și dacă marile roluri clasice sau contemporane și-au găsit interpretii pe măsură (Beate Fredanov, G. Ionescu-Gion, Forry Eterle, Ion Marinescu, Vasilica Tastaman, Olga Tudorache, Vally Voiculescu, Virgil Ogășanu, Marin Moraru, Ileana Predescu, Marga Anghelescu, Lăviu Ciulei, Petre Gheorghiu, Octavian Cotescu), nu e mai puțin adevărat că actorii noștri mari au înnobilit roluri minore. De pildă, Radu Beligan care a dat statură „prizonierului său din Manhattan” sau George Constantin care, într-un rol de „categoria B”, a compus un caracter complex, greu de uitat.

Dacă în ansamblu am putut desprinde calitățile incontestabile pe planul eficienței educative și a seriozității în lucru al acestui an, nu ne putem împiedica să nu menționăm ceva din neîmplinirile ei... Absența sau pasivitatea unor colective bucureștene care altădată iradian și constituiau centrul nervos ai vieții artistice: Teatrul de Comedie a apărut în fața publicului sub nivelul său valoric și în eclipsă de rigoare artistică.

Legat de aceasta, nu putem ocoli constatarea că o serie de regizori, de importanță recunoscută, au absentat din miezul vieții teatrale; Radu Penciulescu, Valeriu Moisescu nu au semnat nici o montare, alți regizori ca: Sorana Coroamă, Lucian Giurchescu, Sanda Manu au lucrat sub potențialul lor creator, real. Iarși nu ne putem împiedica să consemnăm cu amărăciune, perpetuarea unui fenomen semnalat și în anii trecuți, insuficienta preocupare a conducătorilor teatrelor

pentru valorificarea tuturor forțelor actoricești. Deplîngem absența de pe scene a unor actori de valoare ca: Aura Buzescu, Irina Băchițeanu-Șirianu, Clody Bertola, Carmen Stănescu, Amza Pellea, Ștefan Mihăilescu-Brăila, după cum nu ne putem declara mulțumiți cu prezența sporadică, în roluri episodice sau neconcludente, a unor străluciți actori ca: George Constantin, Olga Tudorache, Ileana Predescu, Lăliana Tomescu precum și a altora mai tineri ca: Gh. Cozorici, Constantin Rauțchi, Ion Caramitru... (Lista e prea lungă ca s-o cităm pînă la capăt). Dincolo de tristețea fiecăruia dintre cei care ar putea figura în această enumerare, pierderea cea mai importantă o înregistrează teatrul însuși și prin el spectatorii. Se cuvine a fi amintită, sub rezerva și cu promisiunea unei dezbateri mai largi, situația deosebit de defavorabilă în care se află scenele naționale din țară care nici în această stagiune nu și-au demonstrat investiția selectivă și continuă să invoce circumstanțe atenuante în explicarea mediocrității producției sau eșecurilor cam frecvente.

Deocamdată nu ne stau la îndemână parametrii de desfășurare ai noului an teatral. Dar, din ecurile pe care le avem și din promisiunile anunțate la sfîrșitul anului trecut, stagiunea 73-74, an încărcat de semnificații jubiliare, se anunță deosebit de fertilă. Vom reveni, comentînd repertoriul, încă în curs de elaborare ca și cadrul organizatoric îmbunătățit care îi va asigura realizarea, neîndoios valoroasă. Sîntem convinși că drumul pozitiv, jalonat de stagiunea recent încheiată, va fi continuat cu consecvență, teatrul românesc, știind alături de celelalte forme de exprimare ale culturii noastre socialiste, să cinstească plener aniversarea jubiliară a Eliberării și să răspundă, pe deplin, înaltei exigențe pe care le impune societatea noastră socialistă.

